

FINANSIJSKE ISTRAGE U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak: Provođenje finansijskih istraga s ciljem identifikacije, odnosno privremenog i trajnog oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom predstavlja jedan od najefikasnijih načina borbe protiv organizovanog kriminala, korupcije i drugih imovinski motivisanih krivičnih djela. Imovina koja vodi porijeklo iz različitih kriminalnih aktivnosti je u većem dijelu prikrivena tako da provođenje finansijskih istraga zahtjeva složen, visokostručan i analitičan rad ovlaštenih službenih osoba koji je provode. Analiza stanja u Bosni i Hercegovini u vezi provođenja finansijskih istraga ima za cilj da čitaocima približi pojam finansijske istrage kao pravnog instituta novijeg datuma, njenu prirodu i osnovne karakteristike, kao i metode koje se koriste u njenom provođenju. Pored toga, sadržaj rada ponudiće kratki pregled pravnog okvira za provođenje finansijskih istraga u Bosni i Hercegovini.

Najvažniji dio rada odnosi se na praktične aspekte postupanja tužilaca, ovlaštenih službenih osoba, sudija i drugih subjekata u vezi s provođenjem finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Svrha rada je prvenstveno da na jednom mjestu prikaže postojeće stanje i prakse u ovoj oblasti u cijeloj Bosni i Hercegovini, ali i da istovremeno prepoznajući probleme ponudi preporuke za unaprijeđenja stanja, imajući u vidu prije svega da je materija na veoma različit način uređena na različitim nivoima pravosuđa u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, bilo je potrebno ukazati na te razlike i moguće posljedice takvog raznolikog normativnog uređenja, kao prepreke stvaranju usaglašenog i sigurnog pravnog prostora na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: finansijska istraga, krivični postupak, oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom.

1. Finansijske istrage kao pravni institut

Privredni kriminal, korupcija, organizovani kriminal, kriminal vezan za zloupotrebu droga i trgovina ljudima, najčešće su kriminalne djelatnosti iz kojih se generira znatna imovinska korist. Koliki su njeni stvarne razmjere ostaje nepoznanica, s obzirom na tamnu brojku kriminala o kojoj možemo samo nagađati. Problem otkrivanja imovinske koristi pribavljene činjenjem krivičnih djela dodatno se multiplicira kroz aktivnosti usmjerene ka njenoj legalizaciji (pranje novca), daljnjoj upotrebi u kriminalne svrhe, te ličnoj potrošnji (kupovina luksuznih proizvoda). Imovinska korist, u razdoblju od stjecanja do oduzimanja, može i po nekoliko puta mijenjati svoje lokacije, titulare i pojavne oblike. Zbog toga je osim utvrđivanja krivnje optuženog, vjerovatno jednako važno (ako ne i važnije) identificirati i pravovremeno oduzeti imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. Da bi oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom zaista bilo efikasno pravno sredstvo suzbijanja kriminala, pravni poreci moraju predviđati čitave sisteme institucija, radnji i mjera namijenjenih pravovremenoj identifikaciji imovinske koristi nezakonitog porijekla. Naime, pretpostavka oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom jeste njena identifikacija, koja uključuje detektiranje i ulaženje u trag imovinskoj koristi od krivičnog djela te utvrđivanju uzročne veze imovinske koristi sa konkretnim krivičnim djelom. Jednom kada je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom identificirana, dolazi u obzir njeno oduzimanje primjenom odgovarajućeg pravnog sistema.¹

Fokusiranje na imovinu proisteklu iz krivičnog djela u borbi protiv korupcije, organizovanog kriminala, pranja novca i drugih vrsta ekonomskog kriminala i paralelno provođenje finansijskih istraga s ciljem da se identificira, zaplijeni i oduzme imovina proistekla iz krivičnog djela mora biti dio svake strategije borbe protiv organizovanog i drugog teškog kriminala.² Finansijske istrage su jedan od „najznačajnijih segmenata u suprotstavljanju imovinski motivisanom kriminalu, s obzirom da omogućavaju otkrivanje i praćenje tragova nezakonito stečenog novca, odnosno njegovo lociranje”.³ U stručnim krugovima postoji načelna saglasnost da nesprovođenje finansijskih istraga, koje bi se sprovodile uporedo sa krivičnim i kojima bi se precizno utvrdila vrsta i visina pribavljene koristi, moglo označiti jednim od značajnijih problema u vezi sa oduzimanjem imovinske koristi.⁴ Njihov

1 Ivičević, E., *Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom*, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 2004, str. 162.

2 Golbinek, R., CARPO, *Finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene kaznenim djelom*, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2007, str. 10.

3 Albrecht, H. J., Money Laundering and the Confiscation of the Proceeds of Crime – A Comparative View on Different Models of the Control of Money Laundering and Confiscation, *The Europeanisation of Law, United Kingdom Comparative Law Series*, vol. 18, Alden Press, Oxford, 1999, str. 162.

4 Ilić, G.P., Banović, B., Međunarodni standardi oduzimanja imovine stečene kriminalom i domaće zakonodavstvo, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, godina IV, br. 12/2007, Banja

nedostatak u krajnjoj liniji ima za rezultat da se po okončanju krivičnog postupka od učinioca nema šta oduzeti, a prethodna iskustva u postupcima su jasno ukazivala na to da ako već u početnim fazama postupka pribavljena imovinska korist nije identifikovana, te određene privremene mjere osiguranja, tokom suđenja vjerovatno neće postojati imovina na koju bi se navedene mjere mogle primijeniti. Tako se i pojavio pojam finansijske istrage⁵ koja se vodi istovremeno sa istragom u krivičnom postupku, a koja ima za cilj prikupljanje svih relevantnih finansijskih i drugih informacija koje ukazuju na prirodu i porijeklo imovine za koju se sumnja da je pribavljena na nezakonit način.

Na ovom mjestu važno je ukazati na dvostruki karakter i funkciju finansijskih istraga. Ovo je izuzetno važno jer se finansijske istrage u stručnim krugovima uglavnom shvataju kao dopuna krivičnim istragama, a preduzimaju se isključivo s jednim ciljem, a to je pronalazak i oduzimanja imovinske koristi stečene konkretnim krivičnim djelom. Prihvatanjem ovakvog uskog tumačenja finansijske istrage se ne tretiraju kao poseban institut, što za posljedicu ima nedovoljno korištenje kapaciteta i mogućnosti finansijskih istraga u pravcu otkrivanja drugih krivičnih djela. U prilog ovom razmišljanju navodimo definiciju finansijske istrage prema preporuci br. 30 FATF-a, prema kojoj: „Finansijska istraga označava istragu finansijskih poslova povezanih s kriminalnom aktivnošću, radi: otkrivanja razmjera kriminalnih mreža, odnosno razmjera kriminala; otkrivanje imovinske koristi od krivičnih djela, terorističkih sredstava ili bilo koje druge imovine koja jeste ili bi mogla da postane predmet oduzimanja, kao i radi otkrivanja te imovine; pribavljanja dokaza koji se mogu koristiti u krivičnim postupcima.“

Dakle, uvažavajući predhodno iznesene argumente možemo zaključiti da se, s jedne strane, finansijske istrage provode od strane finansijsko-obavještajnih jedinica ili drugih finansijskih institucija u cilju sprečavanja pranja novca, a rezultat ovih istraga su informacije i podaci koje se dalje prosljeđuju nadležnim tijelima (tužilaštvo ili policija) u cilju pokretanja krivičnog postupka. S druge strane, kada je riječ o finansijskim istragama koje se provode u cilju oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom, one čine sastavni dio krivične istrage, provode se od strane tužioca i kriminalističke policije, a usmjerene su u pravcu pronalaženje i privremenog i trajnog oduzimanja te imovinske koristi.

1.1. Priroda i karakteristika finansijskih istraga kao pravnog instituta

Finansijska istraga u osnovi znači preduzimanje istražnih mjera i radnji

Luka, 2007, str. 312.

5 „Izvorno, finansijske istrage preuzete su iz postupaka poreskih službi koje se preduzimaju s ciljem utvrđivanja neprijavljenih prihoda i izbjegavanja plaćanja poreza, da bi kasnije kao takve bile prilagođene potrebama borbe protiv organizovanog kriminala. Istorijski posmatrano, najpoznatije primjere daju američki sudovi“. Prema: Manning, G. M., *Financial investigation and forensic accounting*, Boca Raton: CRC Press, 2005, str. 81.

radi pronalaženja i identifikovanja nezakonito stečene imovine, sredstava pranja novca, druge imovine prema kojoj treba preduzeti mjere osiguranja s ciljem trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom i naplate protuvrijednosti.⁶ Preduzima se u svim slučajevima kada se provodi kriminalistička obrada krivičnog djela kojim je pribavljena imovinska korist, zatim u slučajevima kriminalističke obrade organizovanog kriminala kada je potrebno tragati za nezakonito imovinom, za imovinom učinitelja, te sumnjivim finansijskim transakcijama i aktivnostima.⁷ Cilj finansijske istrage jeste pronalaženje, privremeno i trajno oduzimanje imovinske koristi, a glavna zadaća aktera finansijske istrage bit će pronalaženje dokaza o uzročnoj vezi između određenog krivičnog djela i njime pribavljene imovinske koristi.⁸

Bez obzira na različite definicije finansijske istrage moguće je odrediti zajedničke elemente (karakteristike) koji čine suštinu ovoga pojma:

- Kao prvo, a što je vidljivo i iz samog naziva, finansijska istraga se poduzima u ranoj fazi krivičnog postupka, dakle u istrazi ili čak i u predistražnom postupku kada je upravo i najlakše identifikovati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, ali i drugu imovinu koja se može oduzeti kao protuvrijednost. Pravo vrijeme za započinjanje finansijske istrage jeste odmah nakon otkrivanja osumnjičenog ili više njih, a prije sprovođenja radnji na temelju kojih osumnjičeni saznaje da se protiv njega vode istražne radnje (npr. prije pretresanja stana ili drugih prostorija).⁹ Tok provođenja finansijske istrage, uzimajući u obzir početak i kraj tog procesa, načelno može imati dva smjera: od sumnje u krivično djelo prema imovinskoj koristi ili u suprotnom pravcu, od informacije o sumnjivom novcu/imovini prema krivičnom djelu.
- Finansijska istraga treba da se provodi sa naročitom hitnošću. Ovo se prevenstveno odnosi na glavne aktere u provođenju finansijske istrage (tužilac, ovlaštene službene osobe, sud) u smislu da su dužni da sve potrebne radnje preduzimaju bez odlaganja, ali i na druge osobe koje posjeduju informacije od važnosti za finansijske istrage, koji su dužni da iste dostave nadležnim organima u najkraćem mogućem roku, bez odlaganja i uvijek prioritarno.
- Finansijska istraga treba da bude sastavni dio krivične istrage i da se provodi sistematski, paralelno i istovremeno sa njom u svim predmetima u kojima postoji sumnja da je ostvarena imovinska korist, uz međusobnu usklađenost, frekventnost informacija i mobilnost rada organa koji se

6 Lukić, T., *Oduzimanje imovine kriminalcima*, Poslovni biro, Beograd, 2009, str. 60.

7 Novosel, D., Finansijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2/2007, Zagreb, str. 749.

8 Ivičević, E., *op. cit.*, str. 15.

9 Novosel, D., *op. cit.*, str. 745.

bave finansijskom i krivičnom istragom. Prvoj je cilj dokazivanje krivnje, a drugoj dokazivanje kriminalnog porijekla imovine. Međutim, često u praksi postoji potreba da se finansijska istraga nastavi ili intenzivira nakon dovršetka krivične istrage.

- Sprovođenje finansijskih istraga treba da je u nadležnosti specijalnih organa, što je neophodan je uslov za njihovo uspješno funkcionisanje. Fokus organa zaduženih za provođenje finansijskih istraga je isključivo na ovom tipu istraga i na otkrivanju imovine pribavljene činjenjem krivičnih djela, čime se postižu kvalitetniji rezultati u radu istražnih organa. Specijalizacija se može ostvariti na dva načina: formiranjem novih, do tada nepostojećih službi, čiji je isključivi cilj borba protiv organizovanog kriminala, ili se unutar postojećih agencija izdvajaju posebna odjeljenja, departmani ili odsjeci, zaduženi za ovu problematiku.¹⁰
- Za efikasno vođenje finansijske istrage, od velikog je značaja da stručnjaci uključeni u takve istrage imaju potrebna znanja i vještine iz ovog područja. Ta znanja i vještine moraju biti kombinacija temeljnih znanja o policijskom operativno-kriminalističkom djelovanju i znanju o finansijskom poslovanju, što podrazumijeva angažovanje stručnjaka raznih profila. Dakle, pored tužioca, ovlaštenih službenih osoba i pripadnika drugih agencija za provođenje zakona, potrebno je angažovati i stručnjake sa posebnim znanjima i vještinama u traganju za prljavim novcem i drugom nezakonitom imovinom. Tu su prije svega stručnjaci iz oblasti finansijske forenzike, ali i druge osobe u okviru institucija nadležnih za nadzor finansijskih tokova.
- Što se samog sadržaja finansijskih istraga tiče, on obuhvata preduzimanje svih raspoloživih istražnih radnji¹¹ u cilju prikupljanje, kontrolisanje, kompletiranje i analizu svih finansijskih podataka, a sve u cilju pravovremenog otkrivanja postojanja i lociranja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.
- Pravovremeno i efikasno provedena finansijska istraga za rezultat ima: identifikovanje krivičnih djela, otkrivanje imovine i određivanje mjera privremenog oduzimanja iste, ukoliko je to potrebno, kao i iniciranje istrage za krivično djelo pranje novca. Saznanja iz finansijskih istraga mogu koristiti organima krivičnog postupka u svrhu prikupljanja saznanja o vrstama kriminala, finansijskoj i ekonomskoj strukturi, kao i hijerarhijskoj

10 Marinković, D., Đurđević, Z., Ivanović, Z., Specijalizacija državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, *Pravna riječ*, godina VI, br. 19, Banja Luka, 2009, str. 541.

11 FATF, poštujući različitosti u pristupu finansijskoj istrazi u zavisnosti od sistema koji važi u određenoj državi, navodi neke od istražnih radnji koje se mogu koristiti u fazi istrage. Tako se preporučuje upotreba istražne radnje fizičkog nadzora, pretrage „smeća“ (traženje odbačenih predmeta osumnjičenog kao dokaza), obezbjeđenje dokaza, intervju, kontrolisane isporuke, presretanje komunikacija, tajne operacije i metoda dokazivanja izvora prihoda. Vidi: *FATF Report, Operational Issues Investigations Guidance*, France, 2012, str. 25-27.

strukturi organizovanih kriminalnih grupa. Isto tako, rezultati finansijskih istraga mogu pomoći otkrivanju neotkrivenih predikatnih krivičnih djela, pronalasku ostalih osumnjičenih, te otkrivanju i identifikaciji svih pripadnika kriminalne grupe.

1.2. Metodi finansijske istrage u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala

U literaturi se spominju tri modaliteta primjene finansijske istrage u savremenoj kriminalističkoj praksi, i to rekonstrukcija neto vrijednosti i novčanog toka i ona se primjenjuje u slučajevima kada imamo dostupnu i pouzdanu dokumentaciju na raspolaganju iz koje se može retroaktivno utvrditi početno stanje i svi ili većina poslovnih događaja vezanih i bitnih za finansijski kapacitet osumnjičenog, drugi kao analiza neto vrijednosti koji se koristi u slučajevima kada osumnjičeni ima imovinu koja privlači pažnju i analiza izvora i primjene sredstava koji se koristi u slučajevima kada osumnjičeni ima vidno izražene potrošačke navike.¹² Primjena ovih metoda omogućava otkrivanje postojanja nelegalnih sredstava stečenih kriminalnom djelatnošću i stvara se osnova za pokretanje postupka njihovog privremenog i trajnog oduzimanja.

- Metoda rekonstrukcije novčanog toka i neto vrijednosti zasniva se na podacima o prihodima, rashodima, obavezama i imovini sadržanim u dokumentaciji, evidencijama i poslovnim knjigama koji se odnose na finansijske transakcije osumnjičene osobe. Ova metoda se primjenjuje u slučajevima kada imamo na raspolaganju dostupnu i pouzdanu dokumentaciju iz koje se može retroaktivno utvrditi rekonstrukcija novčanog toka (analiza prihoda i rashoda/troškova). Dokazivanjem na osnovu metode retroaktivne rekonstrukcije podrazumjeva da se sva uvećanja imovine za koja ne postoji odgovarajuća dokumentacija, svrstavaju u kategoriju neprijavljenih, odnosno nezakonitih prihoda, zavisno od prirode istrage.¹³
- Metod dokazivanja na osnovu neto vrijednosti zasniva se na činjenici da onaj ko posjeduje novac isti može potrošiti, uložiti ili sačuvati, uzimajući u obzir sve te mogućnosti i analizirajući ih. Metoda se primjenjuje u slučajevima kada nema neposrednih dokaza o neprijavljenim, odnosno nezakonitim prihodima, ili su poslovne knjige i dokumentacija neodgovarajući ili netačni, a istovremeno je očito da se imovina osumnjičenog uvećava. Koristeći ovaj metod moguće je izračunati koliko je određena osoba potrošila novca, koliko je uložila u određene poslove, a koliko je, eventualno sačuvala za određeni vremenski period. Nakon toga se ovi iznosi upoređuju sa poznatom vrijednošću imovine/sredstava kojom je to lice raspolagalo u

¹² Porobić, M., Bajraktarević, M., *Cyber crime, pranje novca i finansijske istrage*, VSTV, Sarajevo, 2012, str. 141.

¹³ Detaljnije: Porobić, M., Bajraktarević, M., *op. cit.*, 143-145.

analiziranom vremenskom periodu, pri čemu se eventualni višak imovine/sredstava smatra neprijavljenim, odnosno nezakonitim prihodom.¹⁴

- Metoda analize izvora i primjene sredstava koristi se u situacijama kada pojedinac većinu svojih prihoda troši, tj. ima izražene potrošačke navike. Ovom metodom utvrđuje se ukupni troškovi i ukupni prihodi pojedinca u određenom vremenskom periodu. Ukoliko postoji nesklad između prihoda i troškova, odnosno ukoliko su troškovi veći dolazi se do iznosa koji odgovara neprijavljenoj ili nezakonitoj dobiti.¹⁵

Korištenjem metoda finansijske istrage, kao savremenog dostignuća kriminalističke nauke, pored informacija i dokaza o nezakonito pribavljenoj imovinskoj koristi, može se doći i do: informacija o privrednim subjektima koji su iskorišteni kao paravan za kriminalne djelatnosti, otkrivanja dokaza o prethodno nepoznatim poslovima kriminalnih organizacija ili pojedinaca, otkrivanja prethodno nepoznatih svjedoka, te lica i privrednih subjekata uključenih u kriminalnu djelatnost, informacija o drugim krivičnim djelima, koje mogu pomoći da se otkriju šire kriminalne djelatnosti pojedinaca i kriminalnih organizacija, otkrivanja međunarodnih finansijskih veza i operacija između kriminalnih organizacija koji djeluju u različitim zemljama kao i drugih informacija značajnih za kriminalističku obradu organizovanog kriminala.¹⁶

Jedan od ključnih elemenata uspješne finansijske istrage jeste formiranje multidisciplinarnih grupa koje u njoj učestvuju. Multidisciplinarne grupe mogu obuhvatiti takav opseg lica koji uključuje finansijske istražitelje, eksperte finansijske analize, forenzičare računovođe, forenzičare kompjuterske struke, tužioce i stručnjake za upravljanje imovinom. Oni bi morali imati takva stručna znanja koja bi im omogućila ulazanje u koštac sa obimnim finansijskim, bankarskim, računovodstvenim dokumentima, raznim carinskim i poreskim propisima, sa finansijskim tokovima novca itd. Ovakve formacije moraju da uključe istražitelje koji raspolažu znanjima iz poslovne i finansijske oblasti, a koji su sposobni za identifikovanje kompleksnih ilegalnih šema, praćenje tragova novca, korišćenje takvih istražnih tehnika poput tajnih operacija, presretanja komunikacije, pristupa kompjuterskim sistemima i kontrolisane isporuke.¹⁷

14 Više: Bošković, G., Marinković, D., *Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala*, Nauka, bezbednost, policija, vol. 15., br. 2, Beograd, 2010, str. 89-92.; Porobić, M., Bajraktarević, M., *op. cit.*, str. 145-148.; Govedarica, M., *Oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela (preventivni – represivni aspekt)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 100-103.

15 Isto: Datzer, D., *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima*, Priručnik za praktičare, CPRC, Sarajevo, 2016, str. 57.; Govedarica, M., *op. cit.*, str. 104.

16 Bošković, G., *Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala*, Društveni aspekti organizovanog kriminala, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011, str. 65-66.

17 *FATF Report, Operational Issues Financial investigations Guidance*, France, 2012, str. 10.

Na ovom mjestu važno je ukazati na značaj forenzičkog računovodstva u procesu provođenja finansijske istrage i kasnije u fazi dokazivanja krivičnih djela i njima ostvarene imovinske koristi. Forenzičko računovodstvo se može definisati kao „primjena istražiteljskih i analitičkih vještina sa ciljem otkrivanja manipulacija u finansijskim izvještajima koji odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi.“¹⁸ Forenzičko računovodstvo je dosta širok pojam i zato ga možemo podijeliti na dva osnovna područja, i to: istražno, pomuću kojeg se otkrivaju prevare, kada postoji sumnja da je počinjeno krivično djelo i sudsko, u vidu odgovarajućeg finansijskog vještačenja.¹⁹ Znanje forenzičkog računovođe mora biti interdisciplinarno, a prije svega potrebna su znanja i vještine iz oblasti računovodstva i revizije, statistike, informatike i ekonomike, poznavanje propisa, istražiteljske vještine i tehnike, razvijena moć komunikacije (kako verbalne, tako i neverbalne), sposobnost uočavanja detalja, itd.

Literatura pokazuje da nije poznato kako tužioci i ovlaštene službene osobe (prije svega policija) izlaze na kraj u otkrivanju i dokazivanju privrednog kriminala koji je povezan s računovodstvom, bilo da su računovodstvene radnje predmet tih krivičnih djela (privredna krivična djela u računovodstvu) ili se dokazi o privrednom kriminalu nalaze u računovodstvu.²⁰ Zbog navedenog, otvaraju se rasprave i preduzimaju istraživanja o forenzičkom računovodstvu i njegovom značaju o otkrivanju i dokazivanju privrednih krivičnih djela. „Jedno takvo istraživanje provedeno je u Sloveniji, a njegovi su rezultati objavljeni u 2013. godini. Ti rezultati pokazuju da predstavnici policije i tužilaštva smatraju da forenzičko računovodstvo može pomoći u istraživanju privrednih krivičnih djela, i to na sljedeći način, odnosno iz sljedećih razloga: policajci i tužioci, zbog svoje specijalizovanosti, nemaju znanja iz računovodstva, koje se, usput rečeno, brzo razvija i tako doprinosi (ne)zakonitom uređivanju i predstavljanju informacija o poslovanju privrednih subjekata; s obzirom na to da policija i tužioci nemaju znanja iz računovodstva, to se negativno odražava na krivično gonjenje privrednog kriminala, te na otkrivanje, prikupljanje obrazlaganje i predstavljanje dokaza koji su u obliku računovodstvenih dokumenata; složenost u istraživanju privrednih krivičnih djela u računovodstvu, s jedne strane, i otkrivanju i pribavljanju dokaza koji se nalaze u računovodstvu, s druge strane, traži pomoć forenzičkog računovodstva; stručnjaci za forenzičko računovodstvo (računovodstveni forenzičari ili revizori forenzičari) imaju potrebna znanja i

18 Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*; Belak Exsellens d.o.o., Zagreb, 2011, str. 52.

19 Radović, L., Lalić, S., *Forenzika – detektor privrednog kriminala i prevara*, Poslovni konsultant, Tuzla, 2014, str. 18.

20 Kolar, I., Zdolšek, D., Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, br. 64 (2), Ljubljana, 2012, str. 182-194. Prema: Sijerčić- Čolić, H., Uspješnost krivičnog postupka i neki strateški aspekti provođenja istege za krivična djela privrednog kriminaliteta (osvrt na situaciju u BiH), *Tužilačka istraga – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primjeni*, OEBS u Srbiji, Beograd, 2014, str. 342.

moгу pružiti stručnu pomoć policiji, tužiocima kao i sudskim vještacima, što je od posebnog interesa ako se uzme u obzir da u praksi dolazi do neprihvatanja optužnica zbog toga što dokazi nisu prikupljeni na odgovarajući način; stručnjaci za forenzičko računovodstvo mogu pomoći policiji i tužiocima u stjecanju novih znanja koja se odnose kako na korišćenje računovodstva, tako i na zloupotrebe u računovodstvu“.²¹

2. Pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u Bosni i Hercegovini

Strateška opredjeljenost u borbi protiv organizovanog kriminala, privrednog kriminala, korupcije i drugih imovinsko motivisanih krivičnih djela, uz istovremeno postojanje adekvatnog pravnog okvira za njegovo sprovođenje, ključni su elementi u efikasnoj borbi protiv ovih oblika kriminala.²² Kao bitni uslovi adekvatnog pravnog okvira ističe se njegova usklađenost sa međunarodnim pravnim aktima i standardima, usklađenost sa zahtjevima savremene krivičnopravne nauke kao i usklađenost sa zahtjevima vremena i prostora u kojem se primjenjuje.²³ Samo onaj pravni okvir koji po svom sadržaju odgovara ovim zahtjevima može da bude i jeste, u preventivnom i represivnom smislu, efikasan instrument u borbi protiv kriminala uopšte, a time i kriminala u čijoj osnovi je pribavljanje imovinske koristi.²⁴ Naravno, pored toga neophodna je adekvatna i efikasna primjena postojećeg pravnog okvira.

Prema važećem krivičnom procesnom zakonodavstvu u BiH ne postoji nijedna prepreka za provođenje finansijskih istraga, a koje bi trebale da se koriste kao sredstvo za otkrivanje krivičnih djela, učinilaca krivičnih djela, visine nezakonito pribavljene imovinske koristi i njenog lociranja, a sve u cilju pronalaska i osiguranja dokaza za krivično gonjenje učinilaca, kao i za vođenje postupaka za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Zakoni o krivičnom postupku na svim nivoima u BiH²⁵ propisuju da se imovinska korist

²¹ *Ibidem*.

²² Detaljnije: *Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini (za period 2017-2020. godine)*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2017, str. 7. Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/strategija11122017.pdf> (pristupljeno 21.2.2018.); *Strategija za borbu protiv korupcije 2015.-2019. i Akcijski plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2015. Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2016/10/Strategija-za-borbu-protiv-korupcije-i-Akcioni-plan-za-provedbu-Strategije-2015-2019.pdf> (pristupljeno 25.2.2018. godine).

²³ Više: Pajić, D., Hajdarović, S., Međunarodni standardi u oblasti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, *Revija za pravo i ekonomiju*, godina 17, br. 2, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2017, str. 61-85.

²⁴ Vidi: Bejatović, S., Mušanović, E., Golub, S., Oduzimanje nezakoniti stečene imovinske koristi u BiH (zakonska regulativa i praksa), *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 22-23.

²⁵ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03,

u krivičnom postupku utvrđuje po službenoj dužnosti te da je tužilac taj koji je u postupku dužan prikupljati dokaze i izviđati okolnosti od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.²⁶ Ove norme obavezuju tužioce na prikupljanje dokaza o imovinskoj koristi stečenoj krivičnim djelom kao i staranje o tome da se ta korist trajno oduzme od učinilaca krivičnih djela, ali je tužioci često zanemaruju u praksi.²⁷ Na to ukazuje i jedan od zaključaka s godišnje konferencije tužilaca u BiH, održane 2016. godine: „Potrebno je afirmisati, aktuelizirati i redovno primjenjivati ovaj institut [oduzimanja imovine] u radu nadležnih tužilaštava, naročito u smislu provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima.“²⁸

Procesnim zakonima uređen je postupak otkrivanja, utvrđivanja i osiguranja kasnijeg oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. U tom smislu, tužiocu na raspolaganju stoje sve radnje dokazivanja koje predviđa ZKP, uključujući i posebne istražne radnje, što je veoma važno jer su one ponekad jedini način za utvrđivanje i pronalaženje nezakonito pribavljene imovine i prikupljanje dokaza o tome. U kontekstu finansijskih istraga od posebne su važnosti odredbe u okviru radnje privremenog oduzimanja predmeta i imovine, a kojima je zakonodavac previdio posebne mjere ograničavanja prava vlasništva nad novcem i finansijskim transakcijama i poslovima, ako su u pitanju određena krivična djela. Riječ je o naredbi banci ili drugoj pravnoj osobi koja vrši finansijsko poslovanje o dostavljanju podataka o bankovnim depozitima i drugim finansijskim transakcijama i poslovima, te o privremenom obustavljanju izvršenja finansijskih transakcija, ako su u pitanju krivična djela koja su povezana s dobijanjem imovinske koristi.²⁹ Pojedini autori upozoravaju da odredbama ZKP BiH nisu *stricta sensu* predviđene novčane ili neke druge sankcije za neizvršavanje

36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46706, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18) u daljem tekstu ZKP BiH; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14) u daljem tekstu ZKP FBiH; Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 10/03, 48/04, 6/05, 12/07, 14/07, 21/07, 2/08, 17/09, prečišćeni tekst 33/13, 27/14) u daljem tekstu ZKP BD BiH; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09, prečišćeni tekst 53/12, 91/17, 66/18) u daljem tekstu ZKP RS.

26 Član 35. stav 2. tačka g. i član 392. stavovi 1. i 2. ZKP BiH, član 45. stav 2. tačka g. i član 413. stavovi 1. i 2. ZKP FBiH, član 386. stavovi 1. i 2. ZKP RS i član 35. stav 2. tačka g. i član 392. stavovi 1. i 2. ZKP BD.

27 Izvještaj Evropske komisije o BiH za 2016. godinu navodi da se finansijske istrage nedovoljno provode. Vidi str. 17, dostupno na: http://dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=17696&langTag=bs-BA (pristupljeno 20.2.2018. godine).

28 IX Godišnje stručno savjetovanje tužilaca u BiH, održano u Neumu od 28. do 30.9.2016. godine. Zaključak br. 2. PANELA II pod nazivom: Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima. Dostupno na službenoj web stranici Udruženja tužilaca FBiH: <http://utfbih.ba/ix-strucno-savjetovanje-tuzilaca-u-bih/> (pristupljeno 20.2.2018).

29 Član 72. ZKP BiH, član 86. ZKP FBiH, član 389. ZKP RS i član 72. ZKP BD.

naredbe suda o dostavi navedenih podataka, što može biti značajan nedostatak.³⁰ Ova primjedba je sasvim opravdana i u budućnosti bi trebalo u okviru zakonskog teksta predvidjeti odgovornost i kažnjavanje službene ili odgovorne osobe u banci ili drugoj pravnoj osobi koja odbija ili sprečava ispunjenje obaveze koja proizilazi iz sudske naredbe.

Zakonodavac na entitetskom novou i na nivou BD BiH se odlučio da materiju oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima preciznije uredi posebnim zakonima. Prvi posebni zakon usvojen je u RS-u, i to Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u RS³¹, čija primjena je počela 1.7.2010. godine. Nakon toga, donesen je novi Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela³² (ZOIPIKD RS ili posebni zakon RS). U FBiH je Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom³³ (ZONSIKD FBiH ili posebni zakon FBiH) usvojen 2014. godine, a počeo se primjenjivati 1. marta 2015. godine.³⁴ Na nivou BD BiH je također usvojen novi Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine³⁵ (ZONSI BD ili posebni zakon BD BiH), a počeo se primjenjivati od januara 2017. godine.

Važno je primjetiti da je model posebnog zakona u RS rađen je po modelu zakona iz Republike Srbije³⁶, uz određene razlike, dok se zakonodavac u FBiH i BD BiH u ovom pogledu odlučio za model regulisanja ove materije kakav je prihvaćen u Republici Hrvatskoj.³⁷ Naime, ti modeli su međusobno različiti u nizu odredbi, počev od obima primjene, a zatim toka i vrste postupka oduzimanja imovine, tako da u najkraćem predstavljaju dva različita pristupa u uređenju ove materije. Razlika u prihvaćenim modelima dovela je i do različitosti u razumijevanju pravnih instituta pa i sadržaju samih prava učesnika u sudskom postupku na različitim nivoima pravosuđa u BiH, i, bez sumnje, do udaljavanja stanovišta sudske prakse koja se razvija u različitim pravcima kada je u pitanju

30 Bejatović, S., Mujanović, E., Golub, S., *op. cit.*, str. 29.

31 Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela („Službeni glasnik RS“ br. 12/2010).

32 Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela („Službeni glasnik RS“ br. 65/18).

33 Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom („Službene novine FBiH“ br. 71/14).

34 Zakon je u Federaciji BiH donesen u paketu tzv. seta antikorupcijskih zakona, kao jedan od alata u odlučnom suprotstavljanju korupciji. Primjena osnovnog Zakona o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH, kojim se uspostavlja Posebni odjeli pri Federalnom tužilaštvu FBiH i Vrhovnom sudu FBiH još uvijek nije započela jer se za to nisu stekli materijalno-tehnički uslovi..

35 Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 29/16).

36 Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog djela („Službeni glasnik RS“, br. 32/2013 i 94/2016).

37 U međuvremenu, van snage je stavljen Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem Republike Hrvatske, a njegove odredbe su u najvećoj mjeri integrisane u ZKP RH izmjenama od 27.7.2017.

ova materija u dva entiteta, BD-u i na nivou BiH.³⁸

Posebnim zakonima u RS, FBiH i BD BiH, dodatno je naglašena važnost vođenja finansijske istrage, čemu je posvećen značajan dio odredbi, tj. propisano je posebno poglavlje u svakom od ovih zakona. Na taj način u zakonodavstvo u BiH uveden je pojam finansijske istrage, odvojen od pojma krivične istrage (dok zakoni o krivičnom postupku i dalje koriste isključivo pojam krivične istrage). Takvim propisivanjem se ukazuje na razlike i značaj takve vrste istrage, iako je u praksi jasno da ona čini sastavni dio krivične istrage. U pogledu načina vođenja finansijske istrage posebni zakoni upućuju na shodnu primjenu odredaba ZKP-a, što podrazumijeva primjenu svih radnji dokazivanja regulisanih ZKP-om prilikom vođenja ove vrste istrage.

2.1. Finansijska istraga prema posebnom zakonu Republike Srpske

Da bi se “ušlo u trag” imovini koja bi mogla biti stečena krivičnim djelima, neophodno je voditi finansijsku istragu, koja se pokreće protiv vlasnika imovine kada postoje osnovi sumnje da ima imovinu koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela (čl. 9. st. 1. ZOPIKD RS). Dakle, momenat pokretanja finansijske istrage vezan je za pojam osnovi sumnje. S obzirom da se osnovi sumnje kao stepen vjerovatnoće, odnosno izvjesnosti da je izvršeno krivično djelo veže za provođenje istrage, može se zaključiti da se sprovođenje finansijske istrage pomjera u najranije faze krivičnog postupka, što je svakako opravdano. Međutim, momenat pokretanja finansijske istrage nije isključivo vezan za istragu, nego se može pomjeriti i u kasnije faze krivičnog postupka, pa čak i nakon pravosnažnosti presude za krivično djelo na koje se primjenjuju odredbe ZOPIKD RS. Ovakav zaključak proizilazi iz odredbe člana 36. stav 1. ZOPIKD RS prema kojem se zahtjev za trajno oduzimanje imovine proistekle izvršenjem krivičnog djela podnosi nakon podizanja optužnice, a najkasnije u roku od godinu dana od pravosnažnog okončanja krivičnog postupka. To znači da je tužiocu dat znatno duži period za vođenje finansijske istrage, koja *de facto* može da se vodi i nakon podizanja optužnice pa sve do isteka roka od godinu dana od pravosnažnosti presude donesene u vezi sa optužnicom. Cilj ovakvog zakonskog rješenja je da se omogući dodatno istraživanje imovine i nakon okončanja istrage, odnosno podizanja optužnice, i time otkrivanje i druge imovine koja nije utvrđena tokom krivične istrage, a za koju postoji mogućnost oduzimanja prema odredbama ovog zakona.³⁹

Iz prethodnog možemo zaključiti da je za pokretanje finansijske istrage potrebno kumulativno ispuniti materijalni i formalni uslov. Materijalni uslov za pokretanje finansijske istrage je ispunjen kada se vodi krivični postupak čiji je

38 Vidi: *Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini*, USAID Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017, str. 14.

39 *Ibid.*, str. 26-27.

predmet neko od krivičnih djela na koja se primjenjuju odredbe ZOPIKD RS, ili je taj postupak pravosnažno okončan, te da se pri tome, pojave i osnovi sumnje da je imovina vlasnika proistekla izvršenjem krivičnog djela. Formalni uslov za vođenje finansijske istrage se sastoji u donošenju odgovarajuće odluke od strane nadležnog organa, a to je naredba tužioca o provođenju finansijske istrage (čl. 11. st. 1. ZOPIKD RS).

U finansijskoj istrazi prikupljaju se dokazi o imovini, zakonitim prihodima koje je vlasnik imovine stekao, odnosno ostvario prije pokretanja krivičnog postupka, zatim dokazi o imovini koju je nasljedio pravni sljedbenik, kao i dokazi o imovini i naknadi za koju je imovina prenesena na treća lica (čl. 9. st. 3. ZOPIKD RS). Dokazi mogu biti fizički predmeti, isprave, tehnički snimci, iskazi svjedoka, vještaka i osumnjičenih, odnosno sve ono što može da pruži informacije o događaju koji se istražuje.⁴⁰ Podjela dokaza se može izvršiti prema različitim kriterijima, ali sa stanovišta finansijske istrage značajna je podjela dokaza na materijalne, lične i pismene dokaze.⁴¹ Pod zakonitim prihodima treba podrazumijevati imovinu koja podliježe oporezivanju: zarade, prihodi od samostalnih djelatnosti, od poljoprivrede, prihodi od autorskih prava, prihodi od kapitala, prihodi od nepokretnosti, kapitalni dobici, prihodi od zakupa, igara na sreću, od osiguranja, naslijeđe, pokloni i dr. Zakoniti prihodi su i udio u dobiti preduzeće, ako je na njih plaćen porez na dobit.⁴²

Kao što je već ranije spomenuto finansijska istraga se pokreće naredbom nadležnog tužioca (koji i rukovodi finansijskom istragom), s tim da je dužnost svih organa i lica koja učestvuju u finansijskoj istrazi da postupaju sa naročitom hitnošću (čl. 10. st. 1. ZOPIKD RS). Podaci u vezi sa finansijskom istragom povjerljivi su i predstavljaju službenu tajnu. Osim službenih lica ove podatke ne mogu odavati ni druga lica kojima podaci postanu dostupni. Službena osoba je dužna da drugu osobu obavijesti da ovi podaci predstavljaju tajnu (čl. 10. st. 2. ZOPIKD RS). Naglašavanje naročite hitnosti i povjerljivosti podataka prikupljenih u toku finansijske istrage osnovano je sa aspekta opasnosti da vlasnik imovine koja je predmet finansijske istrage istu sakrije, stavi u daljnji promet ili uništi.

Po dobijanju naredbe za finansijsku istragu, po zahtjevu tužioca, ili po službenoj dužnosti, a pod nadzorom tužioca, dokaze prikuplja posebna organizaciona jedinica (u daljem tekstu: Jedinica) u čijoj nadležnosti je finansijska istraga i otkrivanje imovine proistekle izvršenjem krivičnog djela (čl. 11. st. 3. ZOPIKD RS). Ova Jedinica djeluje kao posebno organizaciono odjeljenje u okviru Jedinice za organizovani kriminal i korupciju MUP-a RS, a u njenom sastavu je deset policijskih službenika, diplomiranih pravnika i ekonomista.

⁴⁰ Mitrović, Lj., Đukić, B., *op. cit.*, str. 49.

⁴¹ Opširnije o dokazima koji se prikupljaju u finansijskoj istrazi: Lukić, T., *op. cit.*, str. 131-132.

⁴² Govedarica, M., *op. cit.*, str. 147.

Operativnim radnjama prikupljaju se saznanja o povezanim licima i trećim licima na koja je prenesena imovina proistekla izvršenim krivičnim djelom. Nakon prikupljanja saznanja, utvrđuju se zahtjevi za dostavljanje podataka i dokumentacije nadležnim organima (Poreska uprava, Agencija za bankarstvo, Republička uprava za geodetske i imovinskopravne poslove i dr.), koji su dužni omogućiti uvid i dostaviti tražene podatke, te se pri tome ne mogu pozivati na obavezu čuvanja poslovne, službene, državne i vojne tajne (čl. 13. st. 3. i 4. ZOPIKD RS). Jedinica je ovlaštena, u skladu sa zakonom, da poduzima radnje pretresanja osoba, stana i drugih prostorija, te privremenog oduzimanja predmeta i dokumentacije. Također, na obrazloženi prijedlog tužioca, sud može narediti bankarskoj ili drugoj finansijskoj organizaciji da Jedinici dostavi podatke o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika, kao i da omogući uvid u sefove. Ovom naredbom se može odobriti Jedinici da vrši automatsku obradu podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika imovine (čl. 14. st. 1. i 2. ZOPIKD RS).

Pitanje završetka finansijske istrage trebalo bi posmatrati u svijetlu dokaznog materijala koji tokom njenog provođenja bude prikupljen. Rezultati finansijske istrage će opredjeliti tužioca, u svakom konkretnom slučaju, prvo, da li će podnijeti zahtjev sudu za trajno oduzimanje imovine od vlasnika imovine, zatim, ukoliko postoje uslovi da takav zahtjev podnese, protiv kojih osoba će podnijeti zahtjev za trajno oduzimanje imovine, i na kraju, ocijenit će koja je to imovina koja se treba oduzeti određenom licu. Procjena tužioca o svim ovim elementima prije podnošenja zahtjeva za trajno oduzimanje biće zasnovana na podacima koje je prikupila Jedinica, koja je upravo i nadležna za otkrivanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela.⁴³ To bi značilo i okončanje finansijske istrage. Međutim, nema smetnji da finansijska istraga bude nastavljena i nakon postupka za privremeno oduzimanje imovine, pod uslovom da tužilac tako odluči.⁴⁴

2.2. Finansijska istraga prema posebnim zakonima u FBiH i BD BiH

S obzirom da su posebni zakoni u FBiH i BD BiH usvojeni u skoro identičnom tekstu, uz veoma male razlike, u ovom dijelu analizirat ćemo samo posebni zakon FBiH uz napomenu da ista rješenja poznaje i posebni zakon BD BiH. Na eventualne razlike ukazat ćemo u tekstu.

ZONSIKD u članu 8. stav 1. predviđa da ukoliko je to potrebno za sveobuhvatno utvrđivanje stvarnog porijekla, vrijednosti i strukture imovinske koristi za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom, nadležni tužilac može izdati naredbu za provođenje finansijske istrage. Cilj finansijske

⁴³ Bijelić, S., Bajić, S., Uloga Tužilaštva Republike Srpske u oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 157.

⁴⁴ Govedarica, M., *op. cit.*, str. 151.

istrage je prikupljanje svih dokaza koji ukazuju na obim, iznos, vrstu, stvarnu vrijednost i druge okolnosti u vezi s zakonitim prihodima osumnjičenog, odnosno optuženog, povezanog lica, ostavioca ili pravnog sjedbenika, njihovim troškovima života i stvarnim mogućnostima stjecanja imovine za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom (čl. 9. st. 1. ZONSIKD).

Svi organi vlasti i institucije u FBiH, posebno organi unutrašnjih poslova u kantonima i Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Finansijska policija FBiH, Porezna uprava FBiH, Komisija za vrijednosne papire FBiH i Registar vrijednosnih papira u FBiH će, u okviru svojih nadležnosti, postupati u skladu sa nalogima tužioca koji je donio naredbu o provođenju finansijske istrage na osnovu ovog zakona (čl. 8. st. 3. ZONSIKD). O rezultatima provedenih mjera i radnji institucija koja je dobila nalog tužioca sačinjava izvještaj u kojum se navode svi podaci i informacije do kojih se došlo tokom postupanja po naredbi o provođenju finansijske istrage. Uz izvještaj se prilažu svi prikupljeni dokazi, lični dokumenti, službene zabilješke i drugi materijali koji mogu poslužiti kao izvor saznanja za tužioca (čl. 9. st. 2. ZONSIKD). Izvještaj se dostavlja tužiocu koji je donio naredbu najkasnije u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja naredbe. Ovaj rok se u opravdanim situacijama može produžiti odlukom tužioca koji je donio naredbu, ali ne može biti duži od šest mjeseci. Ako se finansijska istraga ne završi u roku šest mjeseci, potrebne mjere da bi se istraga završila preduzet će kolegij tužilaštva (čl. 9. st. 3. ZONSIKD).⁴⁵

Ukoliko nije drugačije propisano, u toku finansijske istrage primjenjuju se odredbe ZKP FBiH koje uređuju uslove i način provođenja pojedinih radnji koje po svojoj svrsi i sadržaju čine radnje finansijske istrage (čl. 8. st. 2. ZONSIKD). Na odgovarajuću primjenu odredbi ZKP FBiH prilikom preduzimanja radnji dokazivanja upućuje i član 9. stav 4. ZONSIKD. Sve dokaze do kojih se došlo provođenjem finansijske istrage postupajući tužilac može koristiti u redovnom ili posebnom postupku za oduzimanje imovinske koristi (čl. 9. st. 5. ZONSIKD).

Iz prethodnih odredbi vidljivo je da je pokretanje finansijske istrage isključivo u rukama postupajućeg tužioca, on je taj koji inicira pojedine krivičnoprocesne radnje, koordinira aktivnosti ovlaštenih službenih osoba i drugih organa te ima zadatak da povezuje sve te aktivnosti. One što se čini kao nedostatak postojećih zakonskih rješenja jeste nepostojanje specijaliziranih jedinica koje bi se bavile isključivo preduzimanjem radnji dokazivanja i prikupljanjem dokaza u toku finansijske istrage.⁴⁶

Tužilac okončava finansijsku istragu kada nađe da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno da se može podnijeti zahtjev za oduzimanje imovinske

⁴⁵ U pogledu trajanja finansijske istrage posebni zakon BD BiH ne određuje poseban rok.

⁴⁶ Pajić, D., *Krivičnoprocesni aspekti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2015, str. 167.

koristi pribavljene krivičnim djelom po odredbama ovoga zakona (čl. 9. st. 9. ZONSIKD). Finansijska istraga se može završiti i obustavom. Odluku o obustavi donosi postupajući tužilac u formi naredbe, u situacijama kada ustanovi da nema dovoljno dokaza da su osumnjičeni ili optuženi, odnosno povezana osoba pribavili imovinsku korist iz krivičnog djela (čl. 9. st. 6. ZONSIKD). Protiv naredbe tužioca o obustavi finansijske istrage moguće je uložiti pritužbu uredu glavnog tužioca (čl. 9. st. 7. ZONSIKD). Iako ZONSIKD ne precizira ko su osobe ovlaštene za ulaganje pritužbe pretpostavljamo da je riječ o oštećenom ili osobi koja je prijavila izvršenje krivičnog djela. Tužilac može ponovo otvoriti finansijsku istragu ako se dobiju nove činjenice i okolnosti koje ukazuju da postoje osnovi sumnje su osumnjičeni ili optuženi, odnosno povezane osobe pribavili imovinsku korist iz krivičnog djela (čl. 9. st. 8. ZONSIKD).

Na ovom mjestu važno je spomenuti i to da sud tokom trajanja postupka za oduzimanje imovinske koristi može narediti državnim organima, bankama, finansijskim institucijama i drugim pravnim i fizičkim licima, da dostave određene podatke i informacije, odnosno da dostave izvještaj u vezi utvrđivanja činjenica potrebnih za donošenje odluke (čl. 13. st. 1. i 2. ZONSIKD). Za neizvršavanje naredbe u postavljenom roku ili nepotpuno izvršavanje naredbe, sud može svojim rješenjem kazniti pravnu osobu novčanom kaznom do 200.000 KM, a fizičku osobu i odgovornu osobu u pravnoj osobi ili državnom organu novčanom kaznom od 2.000 KM do 50.000 KM. Ukoliko fizička osoba i odgovorna osoba u pravnoj osobi kojem je izrečena ova kazna i nakon toga ne postupi po naredbi suda, može se kazniti kaznom zatvora do izvršenja naredbe, a najduže tri mjeseca (čl. 13. st. 5. ZONSIKD).

2.3. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti⁴⁷ utvrđuju se mjere i odgovornosti za otkrivanje, sprečavanje i istraživanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti od Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (u daljem tekstu: FOO), obaveznika, drugih državnih organa i pravnih osoba sa javnim ovlaštenjem, te propisuje mjere i odgovornost FOO u međunarodnoj saradnji u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Obveznici provođenja mjera radi sprečavanja pranja novca su: banke, osiguravajuća društva, društva za posredovanje u osiguranju, koja imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja, lizing društva, mikrokreditne organizacije, ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjenom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima

⁴⁷ Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma („Službeni glasnik BiH“ br. 47/14 i 46/16).

i robnim fjučersima, društva koja se bave elektronskim prijenosom novca („...“) (čl. 4.). Svi naprijed navedeni obveznici imaju dužnost preduzeti mjere identifikacije i praćenja klijenata prilikom: uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom; obavljanja transakcija u iznosu od 30.000 KM ili više bez obzira je li transakcija obavljena u jednoj operaciji ili u nekoliko evidentno povezanih transakcija; postojanja sumnje u vjerodostojnost i adekvatnost prethodno dobivenih informacija o klijentu ili stvarnom vlasniku; postojanja sumnje na pranje novca ili finansiranje terorističke djelatnosti u pogledu transakcije ili klijenta bez obzira na iznos transakcije (čl. 6.). Obveznik je dužan naročito obratiti pažnju na rizik od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti koji proizilazi iz primjene novih tehnoloških dostignuća koja omogućavaju anonimnost klijenta (npr. elektronsko bankarstvo, upotreba bankomata, telefonsko bankarstvo i dr.), kao i na transakcije koje karakteriziraju složenost i neuobičajeno visoki iznos, neuobičajeni način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomski ili pravno osnovanu namjenu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri s uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem stranke, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama klijenta (čl. 25 i 26.).

Ako FOO u toku postupanja sumnja u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u vezi s nekom transakcijom ili licem, može od obveznika u pisanoj formi zahtijevati informacije navedene u članu 54. ovog zakona, informacije o vlasništvu i o bankovnim transakcijama tog lica kao i ostale informacije, podatke i dokumentaciju potrebnu za obavljanje poslova FOO-a. U hitnim slučajevima, FOO može zahtijevati informacije, podatke i dokumentaciju usmeno i može izvršiti pregled dokumentacije u prostorijama obveznika, s tim da je obavezan podnijeti pisani zahtjev obvezniku najkasnije sljedećeg radnog dana (čl. 56.). FOO može izdati pisani nalog za privremenu obustavu transakcije ili transakcija u trajanju od najviše pet radnih dana, a rok trajanja privremene obustave transakcije počinje teći od momenta izdavanja naloga kad obustavu zahtijeva FOO, odnosno od momenta izvještavanja o sumnjivoj transakciji, kada je izvještavanje izvršeno prije transakcije, a potvrđeno od FOO-a. FOO može dati dodatne instrukcije obvezniku u vezi s tom transakcijom, obustavom transakcije, obavljanjem transakcije te komunikacijom s licem ili licima povezanim s transakcijom ili transakcijama (čl. 58.). Ova ovlaštenja FOO su značajna mjera kojom se omogućava da se odmah spriječi da se izvrši nalog za prijenos sredstava na drugi način, posebno u inostranstvu. U takvim slučajevima, od posebnog značaja je imati dobru i brzu saradnju sa sudom koji izdaje naredbu i finansijskom institucijom koja ih provodi.

Kada FOO utvrdi postojanje osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti, po službenoj dužnosti dostavit će nadležnom tužilaštvu izvještaj o postojanju osnova sumnje o počinjenom krivičnom djelu i izvršiocima, s odgovarajućim podacima, informacijama i dokumentacijom. Isto tako, FOO će, na obrazložen zahtjev tužilaštva, dostaviti raspoložive, odnosno prikupljene podatke, informacije i dokumentaciju (čl. 57.).

3. Sprovođenje finansijskih istraga

U radu je u više navrata naglašen značaj provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca. Međutim, možemo primjetiti da u BiH postoji izostanak pozitivne prakse u primjeni instituta finansijskih istraga. Teško je utvrditi da li je nepotpuna pravna određenost imala praktične reprekusije ili je uzrok ovakvog stanja bio u inertnosti domaćeg pravosuđa, nedostatku stručnog i specijalizovanog istražnog kadra, nedovoljnoj saradnji između nadležnih organa ili nečem drugom. Uvažavajući prethodno, kao imperativ nameće se potreba unaprijeđenja pravnog i institucionalnog okvira za provođenje finansijskih istraga, specijalizacija svih subjekata koji u njoj učestvuju, kao i unaprijeđenje njihovo međusobne saradnje.

U izvještaju Evropske komisije o BiH za 2016. godinu navedeno je da još uvijek ne postoji sveobuhvatna politika u provođenju finansijskih istraga na sistematičan način, a privremeno oduzimanja imovine kao mjera predostrožnosti se u ranoj fazi rijetko primjenjuje. Specijalizirane jedinice za finansijske istrage su uspostavljene na državnom i entitetskom nivou (RS), ali raspolažu ograničenim i nedovoljnim kapacitetima. Na nivou FBiH još ne postoji slična jedinica. Također, ukazuje se na potrebu kvalitetnije saradnje između tijela za provedbu zakona kako bi se omogućilo uspostavljanje specijaliziranih interresornih istražnih timova za rješavanje složenih slučajeva organizovanog kriminala, privrednog kriminala, korupcije i pranja novca. Nadalje, naglašava se potreba unaprijeđenja mehanizama praktične saradnje i adekvatnije razmjene podataka između policije i tužilaštava, unaprijeđenje propisa o uzajamnim bazama podataka i razmjene informacija između agencija za provedbu zakona i tužilaštava. Primjećeno je da se revizorski izvještaji, izvještaji poreskih uprava i finansijske istrage i dalje ne koriste na način koji je komplementaran borbi protiv korupcije i pranja novca. U dijelu Izvještaja koji se odnosi na postignute rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca predstavljeni su skromni rezultati rada domaćih institucija te je konstatovano da postoji potreba za daljnjim unaprijeđenjem kapaciteta za finansijske istrage i oduzimanje imovine, a sve u cilju efikasnije borbe protiv ovih krivičnih djela.⁴⁸

U nastavku rada ćemo nastojati da prikažemo subjekte finansijske istrage kroz sadržaj njihovog djelovanja. Pri tome ćemo nastojati da povežemo njihove uloge u jedinstven sistem funkcionisanja finansijskih istraga. Na taj način možemo najbolje shvatiti značaj njihove uloge i doprinos koji svaki od njih treba da ima u postizanju željenog cilja, a to je svako uspješnost i efikasnost u provođenju finansijskih istraga. Sam zakonodavac, propisujući pravila koja se odnose na finansijske istrage izdvaja tri glavna subjekta finansijskih istraga: tužioca, ovlaštene službene osobe (u RS to je Jedinica za finansijske istrage) i sud. Svakome od njih pripada određena uloga u provođenju finansijskih istraga.

48 Vidi: *Izvještaj.., op. cit.*, str. 15, 17-18, 67.

3.1. Rad tužilaštava

U skladu sa zakonima o krivičnom postupku u BiH tužilac ima vrlo značajnu ulogu u procesu utvrđivanja činjenica koje su potrebne za odlučivanje o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Upravo od uloge tužioca ovisi koliko će postupak identificiranja i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom biti efikasan. Kao što je ranije pomenuto tužilac ima na raspolaganju brojne ovlasti koje uključuju npr. naredbe banci ili operateru telekomunikacija kao i druge mjere i radnje uključujući i posebne istražne radnje. Pored toga posebni zakoni u RS, FBiH i BD BiH dodatno naglašavaju aktivno djelovanje tužioca u fazi istrage. To se posebno odnosi na fazu finansijske istrage koja se poduzima onda kada je to potrebno za sveobuhvatno utvrđivanje stvarnog porijekla, vrijednosti i strukture imovinske koristi za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom. Izuzetno je značajno da je donošenjem ovih zakona finansijska istraga postala je formalna zakonska faza u postupcima utvrđivanja i oduzimanja nezakonito stečene imovine, a tužioci kao ključni nosioci aktivnosti bi trebali inicirati vođenje finansijskih istraga.

Najviše dilema, nesuglasica i suprotstavljenih stavova ima prilikom tumačenja i razumjevanja odredbi posebnih zakona a u vezi sa finansijskom istragom. To je i razumljivo s obzirom na različitost pristupa uređenja materije oduzimanja imovinske koristi u ovim zakonima. Posebni zakon u RS za predmet ima prošireno oduzimanje imovinske koristi (to je korist koja je pribavljena neposredno ili posredno iz krivičnog djela i stečena prije pokretanja postupka za predmetno krivično djelo i u očiglednoj je nesrazmjeri sa zakonitim prihodima), finansijska istraga se obavezno pokreće posebnom tužilačkom naredbom i može trajati sve do momenta podnošenja prijedloga za trajno oduzimanje imovine (najkasnije u roku od godinu dana od pravosnažnog okončanja krivičnog postupka. Posebni zakoni u FBiH i BD BiH predviđaju dva oblika postupaka za oduzimanje imovinske koristi koji se mogu voditi kao: a) *in rem* postupak – pridružen krivičnom postupku (adhezijski postupak) ili b) kao poseban *in rem* postupak u slučajevima kada se za krivično djelo ne može voditi krivični postupak zbog neke okolnosti koja isključuje krivično gonjenje, a postoji osnovana sumnje da je učinjenjem krivičnog djela pribavljena imovinska korist, donošenje naredbe o provođenju finansijske istrage ostavljeno je na diskreciju tužioca, a prijedlog za oduzimanje imovine podnosi se uz optužnicu, što znači da već do tog momenta finansijska istraga mora biti okončana, odnosno finansijsku istragu nije moguće nastaviti nakon podizanja optužnice što znači da se zahtjev za prošireno oduzimanje može podnijeti do tog momenta. Dakle pored različitog obima primjene posebnih zakona, postoji neusaglašenost vezano za obavezno/fakultativno donošenje naredbe o provođenju finansijske istrage, odnosno različiti rokovi trajanja finansijskih istraga za proširena oduzimanja. Poseban izazov predstavlja činjenica da na nivou BiH nije utvrđen sličan postupak kao na nižim nivoima vlasti. Zbog navedenog svi tužioci se slažu da je u narednom periodu potrebno ujednačiti rješenja pomenutih problema, a sve u cilju uspostavljanja jednakog položaja svih učesnika u postupku

otkrivanja i oduzimanja imovine stečene kriminalnim djelovanjem koji se vodi u BiH.

Jedna od primjedbi tužilaca odnosi se i na nedostatak odgovarajuće saradnje različitih organa i institucija koji posjeduju podatke relevantne za finansijske istage sa tužiocima i policijom. Dostavljanje podataka je dugotrajan i složen proces, što je u suprotnost sa načelom hitnosti u provođenju finansijskih istraga, i utiče na brzinu i efikasnost njihovog provođenja. Ovaj problem je naročito prisutan kada se prikupljaju podaci o vlasništvu nad nekretninama jer ne postoji jedinstveni registar o vlasništvu nad nekretninama, zbog čega je teško utvrditi da li neko posjeduje nekretninu ili ne. Tužilac je primoran da se upitima obraća brojnim katastarima i gruntovnicama što uveliko odugovlači postupak. Pored toga, bankarski sistem u FBiH i RS nije uvezan, a i unutar entiteta teško je doći do podataka o otvorenim računima fizičkih i pravnih osoba. Za tužioca ovo predstavlja dodatno opterećenje jer mora upit da pošalje svim bankama, a zatim banke pojedinačno upućuju odgovor tužilaštvu. Konačno, u slučaju izdavanja sudske naredbe za dostavljanje podataka o bankovnom depozitima i drugim finansijskim transakcijama i drugim poslovima osumnjičene osobe, kao i osoba za koja se osnovano vjeruje da su uključene u te transakcije i poslove u skladu sa odredbama ZKP, nisu predviđene novčane ili neke druge sankcije za neizvršavanje naredbe suda o dostavi navedenih podataka, što može biti značajan nedostatak.⁴⁹

Većina tužilaca se slaže da je ključni uslov za povećan obim provođenja finansijskih istraga od strane tužilaštva, jeste i efikasna i djelotvorna saradnja sa svim državnim organima, naročito sa onim koji imaju nadležnosti u oblasti sprječavanja pranja novca. Pružanje inicijalnih informacija i obavještenja od strane Centralne banke, porezne uprave, finansijske policije i naročito FOO, kao i mogućnost izrade kvalitetnih finansijskih analiza omogućit će tužilaštvima da fokus usmjere na finansijske istrage koje će imati pozitivne rezultate. Kada je u pitanju pomoć policijskih agencija u provođenju finansijskih istraga, FOO primarno postupa u predmetima na državnom nivou dok mu se tužilaštva iz entiteta izuzetno obraćaju u predmetima u kojima se radi o krivičnom djelu pranja novca. Obaveza saradnje drugih organa sa tužiocem predviđena je i odredbama posebnih zakona, koji su dužni omogućiti uvid i dostaviti tražene podatke, bez pozivanja na obavezu čuvanja poslovne, službene, državne ili vojne tajne.

Uspostava efikasnog sistema provođenja finansijskih istraga zahtjeva uspostavljanje specijaliziranih istražnih timova. Međunarodni dokumenti su takođe izričiti u proklamovanju neophodnosti specijalizacije državnih organa. Fokus organa zaduženih za sprovođenje finansijskih istraga je isključivo na ovom tipu istrage i na otkrivanju imovine koja je proistekla iz krivičnog dela, čime se postižu veći rezultati u radu istražnih organa. Komparativna evropska iskustva ukazuju da integrisanu finansijsku istragu, koja se provodi uporedo sa pretkrivičnim, odnosno krivičnim postupkom, najčešće provode specijalizirane jedinice unutar

⁴⁹ Analiza..., *op. cit.*, str. 31-32.

kriminalističke policije (Srbija), a ponegdje i samo tužilaštvo (Hrvatska), finansijska policija (Italija) ili specijalizovane multidisciplinovane jedinice (Norveška). Pristup Italije i Norveške, koji podrazumijeva multidisciplinovane jedinice za finansijsku istragu, izvjesno daje visoke rezultate u pogledu efikasnosti i efektivnosti. Trenutno u BiH postoji neravnopravnost u resursima dostupnim tužiocima na različitim nivoima. Na državnom nivou tužiocima na raspolaganju imaju veći broj stručnjaka koji im pomažu u njihovom radu, a na nivou RS postoji Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala u okviru kojeg djeluje i Jedinica za finansijske istrage. Znatno nepovoljnija situacija je u FBiH i BD BiH gdje ne postoje specijalizirane jedinice koje bi se bavile isključivo prikupljanjem dokaza u toku finansijske istrage. Eventualno rješenje bi bilo stvaranje multidisciplinarnog tima istražitelja i stručnjaka odgovarajućeg profila koji bi pomagali tužiocu u toku finansijske istrage. S obzirom na trenutno stanje i evidentan nedostatak ljudskih resursa u okviru tužilaštava ovo rješenje se čini nerealnim. Izvjesnu nadu pruža ranije spomenuti Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH (ZOSKOK) prema kojem posebni zamjenik glavnog federalnog tužioca, prilikom vođenja krivičnog postupka za krivična djela iz svoje nadležnosti, može od policijskog tijela, Porezne uprave FBiH, Finansijske policije FBiH, Federalne uprave za inspeksijske poslove, Komisije za vrijednosne papire FBiH ili drugog tijela uprave i upravnih organizacija u FBiH zatražiti upućivanje zaposlenika na rad u Posebni odjel tužilaštva (čl. 10. st. 1. ZOSKOK).

Za uspješno provođenje finansijskih istraga od izuzetne važnosti je i specijalizacija osoblja koje u njoj učestvuje. Riječ je o stručnjacima različitih profila koji će tužiocu obezbijediti neophodne informacije i dokaze u vezi sa krivičnim postupkom i oduzimanjem imovinske koristi. Sama priroda finansijske istrage podrazumijeva postojanje nekih znanja netipičnih za kriminološka istraživanja, kao što su znanja iz oblasti računovodstva i finansija. Ranije smo spomenuli značaj forenzičkog računovodstva u procesu provođenja finansijske istrage i kasnije u fazi dokazivanja krivičnih djela i njima ostvarene imovinske koristi. S obzirom da u tužilaštvima nema stalno zaposlenog osoblja iz ove oblasti potrebno je u narednom periodu provesti upošljavanje stručnjaka za forenzičko računovodstvo. Time bi se značajno unaprijedila efikasnost rada na predmetima s finansijskim elementom. Pored toga potrebno je povećati broj kvalifikovanih vještaka u različitim oblastima oblastima finansijskog vještačenja, koji bi mogli biti na raspolaganju tužiocima u radu na složenim finansijskim istragama.

Svi subjekti finansijskih istraga su jednoglasni u stavu da im je potrebna dodatna edukacija o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi. Donošenje posebnih zakona u FBiH i BD BiH je svakako dodatno uticalo da se javi potreba za daljom edukacijom u ovoj oblasti. Opravdanje obuka ovog tipa se može prepoznati kada govorimo o inicijalnim i kontinuiranim obukama, ali je za te potrebe neophodno izraditi struktuirani program obuke u dijelu finansijskih istraga i oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Kao

pojedine oblasti u kojima je potrebna dodatna edukacija tužilaca predloženo je: organizovanje tužilačkih obuka radionica na kojima bi se tretirale teme sadržaja i metoda pisanja naredbi o provođenju finansijskih istraga, obuka i razmjena iskustava u pogledu načina pisanja činjeničnog stanja optužnica predmeta u kojima se predlaže oduzimanje imovinske koristi, međunarodna saradnja u provođenju finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi (posebno u pogledu otkrivanja, osiguranja i oduzimanja nekretnina i druge imovine koja se nalazi u inostranstvu) i dr.

Još jedna od specifičnosti pokrenutih finansijskih istraga u prethodnom periodu jeste i nedostatak elementa inostranosti. Dakle, po pravilu se radilo o finansijskim okvirima koji su se ograničavali na kriminalnu djelatnost i imovinsku korist koja je pribavljena na teritoriji BiH. S obzirom da je jedna od karakteristika organiziranog kriminala upravo djelovanje na međunarodnom nivou, potrebno je u narednom periodu intenzivirati finansijske istrage koje će obuhvatiti i istraživanje imovine osumnjičenih koja se nalazi u inostranstvu. To podrazumijeva i intenziviranje saradnje u procesu provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. U praksi se ispostavilo da je redovni postupak pružanja međunarodne pravne pomoći uglavnom spor iako ovi predmeti zahtijevaju hitnost u postupanju jer sa svakim odugovlačenjem postupka osumnjičeni/optuženi dobija na vremenu da raspolaže imovinom i osujeti postupak njenog oduzimanja. Obzirom na navedeno, čini se da je u predmetima sa inostranim elementom, umjesto redovne procedure za pružanje međunarodne pravne pomoći, mnogo efikasnije koristiti mehanizme ugovorne ili direktne saradnje među policijskim agencijama i tužilaštvima.

Konačno, složene finansijske istrage zahtijevaju dosta vremena, materijalnih i ljudskih resursa. Trenutni važeći normativni okvir ne poznaje kriterije i parametre kojima bi se adekvatno ocijenio i vrednovao rad na složenim predmetima u kojima se provode finansijske istrage. Među kriterijima za ocjenu složenosti predmeta povodom zahtjeva za njihovo veće vrednovanje nisu precizno navedeni kriteriji koji se odnose na vođenje finansijskih istraga. O značaju ovog problema govori i zaključak sa godišnje konferencije tužilaca u BiH, održane u Neumu 2015. godine, a odnosi se na, između ostalog, i na poboljšanje funkcionalnosti Sistema za automatsko upravljanje predmetima u tužilaštvima (TCMC): „*Potrebno je osigurati posebno vrednovanje rada tužilaca kroz tužilačku normu u smislu primjene instituta oduzimanja imovinske koristi, te prilagoditi funkcionalnost TCMS-a u smislu vođenja evidencije o ovoj vrsti predmeta (vođenje finansijske istrage, privremene mjere oduzimanja, trajno oduzimanje i drugo).*“⁵⁰ U ovom smislu, u budućnosti bi trebalo sistem ocjenjivanja uspostaviti na način da se objektivno vrednuje rad tužilaca na finansijskim istragama.

50 Zaključak br. 5. panela pod nazivom *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima*, VIII Godišnje stručno savjetovanje tužilaca u BiH, Neum, 5-7.10.2015. godine.

3.2. Rad policijskih organa

S obzirom na dužnost ovlaštenih službenih osoba da djeluju *ex officio* čim postoje osnove sumnje da je izvršeno krivično djelo, na osnovu prikupljenih izjava i dokaza koji su otkriveni, ovlaštena službena osoba sastavlja izvještaj i dostavlja ga tužilaštvu zajedno sa materijalom koji može biti koristan za uspješno vođenje krivičnog postupka. Prema preporukama CARPO priručnika o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi, takav izvještaj bi trebao sadržavati sljedeće: (a) podatke o osumnjičenom, (b) podatke o krivičnom djelu kojim je ostvarena imovinska korist, (c) popis imovine s podacima o vrijednosti i o vremenu i načinu stjecanja imovine, posebno popis legalne i sporne imovine, (d) podatke o imovini koja glasi na drugu osobu, ali se može osnovano dovesti u vezu s osumnjičenom osobom, odnosno podatke o tim osobama, (e) procjena o potrebi podnošenja prijedloga za određivanje privremenih mjera osiguranja.⁵¹ Da bi ovlaštene službene osobe mogle dati prethodno navedene podatke u izvještaju, nužno je postojanje specijaliziranih službenih osoba, a u posebno komplikovanim slučajevima i postojanje posebnih stručnih timova za provođenje finansijskih istraga. Na to se nadovezuje i potreba dobre koordinacije između ovlaštenih službenih osoba i tužioca, kako bi se efikasno iskoristile sve zakonske mogućnosti za pravovremeno reagovanje i osiguranje oduzimanja imovinske koristi.

Provođenje finansijskih istraga predstavlja novinu u radu ovlaštenih službenih osoba, jer su se istraživanjem imovine do sada bavili uglavnom samo na nivou operativnog i obavještajnog rada. Uopšteno možemo primjetiti da ovlaštene službene osobe nemaju dovoljno specijaliziranog znanja za ove vrste istraga. Kao rezultat toga, imamo situaciju da su policijski izvještaji nedovoljnog analitičkog kvaliteta i jasnoće u obrazlaganju veze s elementima krivičnih djela. Sve ovo ukazuje na potrebu edukacije ovlaštenih službenih osoba, posebno u odnosu na inicijalne procjene o postojanju nesrazmjere između imovine i zakonitih prihoda, a na osnovu koje tužilac treba donijeti odluku o potrebi provođenja finansijske istrage.

Problemi koji se javljaju između tužioca i ovlaštenih službenih osoba u neposrednoj su vezi sa organizacijom i karakterom organa/agencija koje postupaju u istrazi. Naime, sve agencije su upravne organizacije u okviru odgovarajućih ministarstava (državnih, entitetskih, kantonalnih, distrikta), dok tužilaštva djeluju kao posebna i samostalna državna tijela, opet na različitim nivoima, u skladu sa ustavno administrativno-teritorijalnom podjelom BiH na entitete i distrikt Brčko. Iz toga proizilazi da među ovim institucijama ne postoji hijerarhijski odnos. U praksi, tužilac dostavlja naredbu kojom se traži provođenje određenih istražnih radnji nadležnoj agenciji, koja je, prema odredbama zakona o krivičnom postupku, dužna da po takvoj naredbi postupi. Međutim, problem nastaje u nemogućnosti tužioca da u punom smislu riječi upravlja daljim provođenjem istražnih radnji nakon što pošalje naredbu, jer rukovodnu funkciju sada preduzimaju rukovodeće službene osobe u agencijama, u skladu sa svojim internim propisima, a u

⁵¹ Golobinek, R., *op. cit.*, str. 27.

segmentima organizacije posla, angažovanja ljudskih i materijalnih resursa, načina i rokova za izvršenje zadataka (izuzev rokova propisanih zakonima o krivičnom postupku).⁵²

Novija istraživanja koja su za predmet imala međusobni odnos tužilaca i ovlaštenih službenih osoba u kontekstu efikasnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela, ukazuju, između ostalog, na sljedeće probleme: slaba ili slabija komunikacija sa ovlaštenim službenim osobama; kasno obavješćavanje tužioca o krivičnom djelu, što im oduzima kreativnost u radu; nedovoljan broj istražitelja finansijske struke i stručnih saradnika; nepostojanje instituta za odgovarajuća složena vještačenja; neprimjenjivanje novih metoda u radu na otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela; nedovoljna edukacija tužilaca, uz napomenu da ni ovlaštene službene osobe nisu dovoljno educirane, naročito u pogledu otkrivanja i dokazivanja specifičnih krivičnih djela; slaba tehnička opremljenost tužilaštava i dr.⁵³ Možemo zaključiti da je u praksi odnos između tužioca i ovlaštenih službenih osoba, pa i nakon dugogodišnjeg rada u provođenju istrage, još uvijek obilježen nizom poteškoća, dilema, pa i međusobnog nerazumjevanja, što neminovno utječe i na efikasnost u istraživanju i dokazivanju krivičnih djela kojima je pribavljena imovinska korist.

U velikim istražnim predmetima poreznih utaja, carinskih prevara i PDV prevara, dobro je da tužilac formira istražni tim od predstavnika nekoliko agencija (npr. SIPA, UIO, DGS, nadležne porezne uprave) i izvrši međuagencijsku koordinaciju, sa jasno podijeljenim ulogama i zadacima, kako ne bi došlo do preklapanja nadležnosti u pogledu izvršavanja zadataka. Ovo zbog toga što u praksi može doći do zabune i naprosto utrkivanja ovlaštenih službenih osoba - inspektora iz više agencija po istoj stvari (preklapanje nadležnosti) i podnošenja tužilaštvu više izvještaja od više agencija po istom slučaju. Da se to ne bi dešavalo, potrebna je međuagencijska saradnja koju treba da koordinira tužilac, a sve radi efikasnijeg i zakonitog postupanja agencija za provođenje zakona u istražnom postupku.⁵⁴ Saradnja se može pojačati i kroz redovne sastanke policije i tužilaštva (strateške i operativne), ili zaključivanjem sporazuma o saradnji između policije, carine, porezne službe i drugih nadležnih službi.⁵⁵

52 Dodik, B., Tužiteljska istraga – iskustva Bosne i Hercegovine, *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva (normativni i praktični aspekti)*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2012, str. 36.

53 Sijerčić-Čolić, H., *Međusobni odnosi tužilaca i ovlaštenih službenih osoba s aspekta efikasnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela – Istraživanje o primjeni krivičnoprocesnih zakona u Bosni i Hercegovini*, Projekat EU podrške provedbi zakona u BiH, Sarajevo, 2014, str. 36-37.

54 Modul 6, *Krivična oblast, Materijalni i procesni aspekti procesuiranja krivičnih djela u oblasti carina i poreza*, VSTV BiH, CEST FBiH, CEST RS, Sarajevo, 2007, str. 51.

55 Golbinek, R., CARPO, *Jačanje međupolicijske saradnje u jugoistočnoj Evropi*, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2006, str. 28.

3.3. Rad sudova

Sud ima dominantnu ulogu tek po samom pokretanju sudskog postupka oduzimanja imovinske koristi, dok u fazi finansijske istrage ima samo „pomoćnu“ ulogu kako bi se omogućilo sprovođenje onih radnji koje su uslovljene njegovim odlukama. Uloga se zapravo svodi na donošenje odgovarajućih odluka od strane nadležnog sudije, koje omogućuju tužiocu i ovlaštenim službenim osobama da sprovedu određene radnje dokazivanja. Dakle, uloga suda, u našem sistemu prava u ovom dijelu postupka oduzimanja imovinske koristi, iscrpljuje se davanjem neke vrste legitimiteta i sudskog autoriteta radnjama koje preduzimaju ovlaštene službene osobe, prije svega zbog mogućnosti da se ovim radnjama povrede osnovna prava i slobode koje osumnjičeni uživa u okviru krivičnog postupka. S obzirom da je cilj finansijskih istraga prikupljanje dokaza u vezi sa imovinskom koristi koja je pribavljena krivičnim djelom, a sve u cilju njenog trajnog oduzimanja, uspješnost provođenja finansijskih možemo ocijeniti i posrednim putem, i to, brojem pravosnažnih sudskih presuda kojima je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Nakon analize dostupnih statističkih podataka može se općenito zaključiti da tokom perioda 2013.-2015. godina nisu ostvareni značajni rezultati u oduzimanju imovine pribavljene krivičnim djelima.

Pred Sudom BiH kao pojedinačnoj instituciji je mjerama o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelima izrečeni najviši iznos imovine koja se treba oduzeti u odnosu na cijeli pravosudni sistem u BiH, iako je broj predmeta u kome je izrečena mjera o oduzimanju imovine tokom 2015. godine najmanji u odnosu na prethodne dvije godine i izrečena je u samo 20 pravosnažnih presuda. Pred sudovima u FBiH (kantonalnim i općinskim) je u najviše predmeta donesena pravosnažna presuda koja u sebi sadrži mjeru o oduzimanju imovine stečenim 23 krivičnim djelima, te posebno ohrabruje činjenica da je tokom 2015. godine u općinskim sudovima donesen najveći broj pravosnažnih sudskih odluka u kojima je određena mjera oduzimanja imovinske koristi odnosno u 42 pravosnažna predmeta. Ovakav porast broja se može eventualno povezati sa činjenicom da je u martu 2015. godine počeo sa primjenom posebni zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom u FBiH. S obzirom da je posebni zakon krenuo sa primjenom od 2015. godine očekuje se da u narednim godinama broj pravosnažnih presuda i vrijednost oduzete imovine bude dosta znatno veći. Pred sudovima (okružni i osnovni) u RS je donesen iznimno mali broj pravosnažnih predmeta u kojem je oduzeta imovinska korist i to npr. 2015. godini je doneseno samo 6 pravosnažnih presuda u kojem je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, dok je u prethodnim godinama broj pravosnažnih presuda bio i manji. Uzimajući u obzir da posebni zakon o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelima već par godina u provedbi može se zaključiti da je isti neefikasan. Osnovni sud u BD BiH je za promatrani trogodišnji period donio samo jednu pravosnažnu sudsku presudu u kojem je izrečena mjera oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom.⁵⁶

⁵⁶ *Monitoring izvještaj o oduzimanju nezakonito stečene imovine u Bosni i Hercegovini*, Transparency International, 2016, str. 22-23. Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2017/03/>

3.4. Postupanje drugih državnih organa i pravnih subjekata

Priroda finansijskih istraga uslovljava i neophodnost učešća određenih državnih organa i pravnih subjekata u provođenje finansijskih istraga. Ovi subjekti su učesnici finansijskih istraga, ali pasivni, jer se njihova uloga uglavnom svodi na dostavljanje potrebnih informacija (samoinicijativno ili na zahtjev) koje se mogu odnositi na predmet finansijske istrage glavnim procesnim subjektima. Oni nemaju aktivno učešće u provođenju radnji finansijske istrage i ne mogu se smatrati subjektima postupka oduzimanja imovinske koristi niti finansijske istrage, ali je njihova uloga obavezan sadržaj svake finansijske istrage. Njihova uloga se iscrpljuje u evidentiranju odgovarajućih činjenica ili praćenju odgovarajućih procesa u okviru vlastitog djelokruga rada koji mogu imati značaj za preduzimanje finansijske istrage, odnosno u davanju odgovarajućih informacija o tim činjenicama ili procesima na zahtjev organa koji su nadležni za provođenje finansijskih istraga.⁵⁷ S obzirom na to da ispitivanje okolnosti koje su vezane za imovinu, prihode i rashode određenih lica nije moguće bez pomoći određenih pravnih subjekata, njihova uloga je veoma značajna i bez nje se praktično ne bi mogla zamisliti finansijska istraga. To pokazuje i izvjestan stepen zavisnosti uspjeha finansijske istrage od saradnje koja postoji između glavnih subjekata finansijske istrage i ostalih učesnika.⁵⁸

Posebni zakoni u BiH obavezuju određene državne organe i pravne subjekte na neposrednu saradnju, dok se za sve druge propisuje opšta dužnost postupanja u finansijskoj istrazi. Svi oni su dužni u zakonskim rokovima, uz prijetnju sankcijama, dužni omogućiti uvid i dostaviti tražene podatke. Ovo je u skladu sa prihvaćenim stavovima da propisi kojima se uređuje pitanje pranja novca i oduzimanje imovine stečene kriminalom mogu biti zaista efikasni samo ako banke, finansijske institucije i profesionalci koji drže novac klijenata budu primorani da otkriju sumnjive transakcije nadležnim organima. Posebni zakoni u BiH predviđaju mogućnost da sud Poreznoj upravi dostavi podatke prikupljene u finansijskoj istrazi, ukoliko smatra da, bez obzira što se ne može oduzeti imovinska korist, postoje dokazi koji bi bili relevantni za njen rad.

Monitoring-oduzimanje-nezakonito-stecene-imovine.pdf, (pristupljeno, 1.3.2018. godine).

57 Lajić, O., *Finansijske istrage – krivičnopravni i kriminalistički pogled na istraživanje imovine stečene kriminalom i privremene mere obezbeđenja*, Poslovni biro, Beograd, 2012, str. 68.

58 Gluščević, J., *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom*, Doktorska disertacija, Pravni fakulte Univerziteta Union, Beograd, 2015, str. 306.

4. Zaključak: pouke iz dosadašnje primjene finansijskih istraga i glavni izazovi za budućnost

Finansijske istrage i oduzimanje imovinske koristi se više ne mogu tretirati kao novina u krivičnom zakonodavstvu u BiH, stoga je nužno u narednom periodu iskoristiti sve raspoložive kapacitete u smislu povećanja obima provođenja finansijskih istraga. Iako rezultati predmetne analize ukazuju da postoji potreba za daljnjim unapređenjem pravnog i institucionalnog okvira za provođenje finansijskih istraga, to ne sprječava nadležne organe da i okviru postojećeg stanja ne postižu kvalitetnije rezultate na ovom polju.

Prethodna analiza pozitivnopravnih propisa kojima se reguliše materija vezana za provođenje finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom ukazuje na neusaglašenost između zakonskih tekstova unutar krivično pravnih sistema u BiH, a kojima je uređena problematika oduzimanja imovinske koristi. Različita zakonska rješenja u pogledu pokretanja, trajanja i završetka finansijskih istraga za posljedicu imaju različito razumjevanje i primjenu ovog pravnog instituta. Zbog toga je potrebna što veća međusobna usaglašenost zakonskih propisa koji regulišu predmetnu materiju, jer bez njihovog međusobnog usaglašavanja nema ni mogućnosti adekvatnog provođenja finansijskih istraga, kao i oduzimanja imovinske koristi. U suprotnom, problem neharmoniziranog zakonodavstva u BiH će vrlo brzo imati za posljedicu nejednak položaj građana pred zakonom, a sve u korist kriminala i kriminalnih grupa.

Značajan segment u efikasnijem provođenju finansijskih istraga jeste i stvaranje normativne osnove za djelovanje posebno specijalizovanih istražnih organa sa tužiocem na čelu. Njihova adekvatna tehnička opremljenost, multidisciplinarni pristup u otkrivanju i dokazivanju imovinske koristi, primjena posebnih isražnih radnji, međusobna saradnja i koordinacija u toku provođenje finansijskih istraga i dobro poznavanje forenzičkog računovodstva ključni su elementi u borbi protiv najtežih oblika imovinsko motivisanog kriminala i efikasnijeg oduzimanja imovinske koristi. Uspješnost finansijskih istraga je značajno uslovljena interdisciplinarnim znanjem, koje obuhvata, pored krivičnog prava i građansko pravo, privredno pravo, specifična znanja o bankarskim i poreskim propisima, i dr. Ovakvi timovi moraju imati i krivične istražitelje koji imaju iskustvo i znanje u primeni tradicionalnih istražnih tehnika. Tužioci bi takođe morali da imaju posebna znanja i iskustva kako bi efikasno mogli da predstave slučaj sudu. Na kraju, neophodan preduslov da bi se objedinila sva saznanja do kojih se dolazi u radu ovakvih multidisciplinarnih timova jeste njihova kooperativnost. Ovakav pristup u formiranju organa koji sprovode finansijsku istragu nije ni približno sproveden kod nas.

Smatramo da su ovlasti ovlaštenih službenih osoba u predistražnom postupku, i kasnije u toku istrage, adekvatno pravno normirani unutar zakona o krivičnom postupku u BiH i posebnih zakona i da osiguravaju efikasno izvođenje

radnji u pravcu pravovremenog otkrivanja i privremenog oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Međutim, za kvalitetan rad ovlaštenih službenih osoba potrebna je i adekvatna organizacija ovlaštenih službenih osoba i njihovo odgovarajuće obrazovanje. Ovo potvrđuju i zaključci ranije spomenutog istraživanja o međusobnim odnosima između tužilaca i ovlaštenih službenih osoba prema kojima je, između ostalog, potrebno povećanje broja ovlaštenih službenih osoba i tužilaca, njihovo stručno osposobljavanje, naročito za specifične oblike krivičnih djela (npr. privredni kriminal, organizovani kriminal, pranje novca, kompjuterski kriminal, krivična djela iz oblasti intelektualnog vlasništva), a tu su i zahtjevi za primjenjivanje novih metoda u radu na otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela.⁵⁹

Činjenica da postoji veliki broj agencija te različitost zakonskih okvira koji definišu nadležnost pojedinih institucija, čini da za posljedicu imamo nesaradnju i rivalstvo među pojedinim agencijama. Kao posljedica toga pojavljuje se nepravovremena razmjena informacija, što direktno utječe na rascjepkanost sigurnosnog sistema i čini ga ranjivim u ofanzivnom djelovanju nosilaca kriminalnih aktivnosti. Uspostavljanje dobre saradnje tužilaštava sa agencijama za provođenje zakona u istražnom postupku od ključnog je značaja u predmetima istrage kod krivičnih djela kojima je ostvarena imovinska korist. Nužnost saradnje tužioca sa agencijama za provođenje zakona proizilazi iz koncepta samih odredbi krivičnoprocesnih zakona, kao i stvarne potrebe za ovom saradnjom, jer bez saradnje ovih subjekata nije moguće uspješna i efikasna borba protiv kriminala. Nesumnjivo je da ova saradnja u najvećem stepenu dolazi do izražaja u istrazi kao fazi krivičnog postupka čiji je zadatak istraživanje činjenica i prikupljanje potrebnih dokaza. Saradnja među subjektima u borbi protiv organizovanog kriminala mora biti efikasnije postavljena, sa mogućnošću unapređenja u zajedničkim istragama, u razmjeni podataka, i u uspostavljanju efikasnijeg informacionog sistema. Pri tome ne treba zaboraviti i važnost proaktivnog pristupa u borbi protiv organizovanog kriminala koji nosi u sebi perspektivu promjena u našim ukupnim mogućnostima i podrazumijeva, između ostalog, koordinaciju i bolje korištenje obavještajnih podataka i informacija.

Jedna od karakteristika finansijskih istraga pokrenutih u prethodnom periodu jeste i to da su uglavnom inicirane nakon pokretanja krivičnih istraga, što ukazuje da se finansijska istraga i oduzimanje imovinske koristi zasniva isključivo na predikatnom krivičnom djelu i da indicije i podaci koji ukazuju na postojanje nezakonito pribavljene imovinske koristi ne koriste dovoljno u pravcu pokretanja krivičnih istraga. Ova specifičnost finansijskih istraga u praksi tužilaštva ima za posljedicu da se ne koriste svi kapaciteti finansijskih istraga u pravcu obezbjeđivanja dokaza, kako kada govorimo o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, tako i u pravcu dokazivanja prediktnog krivičnog djela na čijim istragama se po pravilu zasniva sama finansijska istraga.

59 Sijerčić-Čolić, H., *Međusobni odnos...*, op. cit., str. 72.

Time što se finansijske istrage ne tretiraju kao poseban institut, već isključivo kao suplementarni postupak krivičnim istragama kao mehanizam utvrđivanja nezakonito stečene imovinske koristi osumnjičenih, ograničavaju se mogućnosti finansijskih istraga za pravovremeno otkrivanje i oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnom djelatnošću, ali i za otkrivanje drugih krivičnih djela, pa i onog iz kojeg je dijelom i nastala imovinska korist.

Finansijska istraga ima više izgleda za uspjeh ukoliko postoje odgovarajuće evidencije i registri imovine pravnih subjekata. Kako su ove evidencije i registri u BiH često nedovoljne, neprecizne ili nepotpune, za efikasnost finansijske istrage je, prema sadašnjem stanju stvari, potrebno dosta klasičnog policijskog rada, koji podrazumijeva prikupljanje podataka o imovini i prihodima, koji bi mogli biti relevantni za finansijsku istragu protiv osumnjičenog. Stoga je u narednom periodu potrebno poduzeti mjere u cilju centralizacije podataka o imovini pravnih osoba, čime bi se postigao brz pristup podacima, što je značajno, imajući u vidu da su predmeti finansijskih istraga po svojoj prirodi hitni.

U oblasti edukacije neophodno je obezbijediti kontinuiranu edukaciju tužilaca i sudija, kao i ovlaštenih službenih osoba, kako u primjeni nacionalnog zakonodavstva, tako i iz oblasti međunarodne pravne pomoći (kako ostvariti uspješnu koordinaciju na domaćem i međunarodnom nivou u primjeni zakonodavstva koje uređuje ovu oblast, međunarodnu pravnu pomoć i sprečavanje pranja novca, policijsku saradnju u oblasti provođenja finansijskih istraga, prikupljanja potrebnih informacija i dokaza, oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i dr.).

Budući da je jedan od identificiranih problema vezanih za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i neprimjenjivanje postojećih propisa od strane nadležnih subjekata, u narednom periodu potrebno je intenzivirati postupke provođenja finansijskih istraga i potrebno je efikasnije oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, koje uključuje i pravovremeno zamrzavanje imovine. Riječ je o vrlo kompleksnoj zadaći, između ostalog i zbog toga što je nerijetko vrlo teško procijeniti koliki je finansijski interes u pitanju, a postavlja se i pitanje kriterija koje treba uzeti u obzir prilikom pokušaja procjene štete koju trpe budžeti zbog navedenih krivičnih djela. Kao jedno od mogućih rješenja, pored potrebe efikasnijeg korištenja postojećih propisa, jesu i aktivnosti od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, koji će svojim rješenjima vezanim za vrednovanje rada sudija i tužilaca na navedenim predmetima svakako značajno utjecati na rezultate rada sudija i tužilaca i u navedenoj oblasti.

Literatura

a) Knjige i članci

1. **Albrecht, H. J.**, Money Laundering and the Confiscation of the Proceeds of Crime – A Comparative View on Different Models of the Control of Money Laundering and Confiscation, *The Europeanisation of Law, United Kingdom Comparative Law Series*, vol. 18, Alden Press, Oxford, 1999.
2. **Bejatović, S., Mujanović, E., Golub, S.**, Oduzimanje nezakoniti stečene imovinske koristi u BiH (zakonska regulativa i praksa), *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.
3. **Belak, V.**, *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*, Belak Exsellens d.o.o., Zagreb, 2011.
4. **Bijelić, S., Bajić, S.**, Uloga Tužilaštva Republike Srpske u oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.
5. **Bošković, G., Marinković, D.**, Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 15., br. 2, Beograd, 2010.
6. **Bošković, G.**, Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala, *Društveni aspekti organizovanog kriminala*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.
7. **Datzer, D.**, *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima, Priručnik za praktičare*, CPRC, Sarajevo, 2016.
8. **Dodik, B.**, Tužiteljska istraga – iskustva Bosne i Hercegovine, Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva (normativni i praktični aspekti), Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2012.
9. **Golbinek, R.**, CARPO, *Finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene kaznenim djelom*, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2007.
10. **Golbinek, R.**, CARPO, *Jačanje međupolicijske saradnje u jugoistočnoj Evropi*, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2006.
11. **Govedarica, M.**, *Oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela (preventivni – represivni aspekt)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.

12. **Ilić, G.P., Banović, B.**, Međunarodni standardi oduzimanja imovine stečene kriminalom i domaće zakonodavstvo, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, godina IV, br. 12/2007, Banja Luka, 2007.
13. **Ivičević, E.**, *Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom*, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 2004.
14. **Kolar, I., Zdolšek, D.**, Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, br. 64 (2), Ljubljana, 2012.
15. **Lajić, O.**, *Finansijske istrage – krivičnopravni i kriminalistički pogled na istraživanje imovine stečene kriminalom i privremene mere obezbeđenja*, Poslovni biro, Beograd, 2012.
16. **Lukić, T.**, *Oduzimanje imovine kriminalcima*, Poslovni biro, Beograd, 2009.
17. **Manning, G. M.**, *Financial investigation and forensic accounting*, Boca Raton: CRC Press, 2005.
18. **Marinković, D., Đurđević, Z., Ivanović, Z.**, Specijalizacija državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, *Pravna riječ*, godina VI, br. 19, Banja Luka, 2009.
19. **Novosel, D.**, Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2/2007, Zagreb, 2007.
20. **Pajić, D., Hajdarović, S.**, Međunarodni standardi u oblasti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, *Revija za pravo i ekonomiju*, godina 17, br. 2, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2017.
21. **Porobić, M., Bajraktarević, M.**, *Cyber crime, pranje novca i finansijske istrage*, VSTV, Sarajevo, 2012.
22. **Radović, L., Lalić, S.**, *Forenzika – detektor privrednog kriminala i prevara*, Poslovni konsultant, Tuzla, 2014.
23. **Sijerčić-Čolić, H.**, Uspješnost krivičnog postupka i neki strateški aspekti provođenja istege za krivična djela privrednog kriminaliteta (osvrt na situaciju u BiH), *Tužilačka istraga – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primjeni*, OEBS u Srbiji, Beograd, 2014.
24. **Sijerčić-Čolić, H.**, *Međusobni odnosi tužilaca i ovlaštenih službenih osoba s aspekta efikasnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela - Istraživanje o primjeni krivičnoprocesnih zakona u Bosni i Hercegovini*, Projekat EU podrške provedbi zakona u BiH, Sarajevo, 2014.

25. **Vettori, B.**, *Tough on Criminal Wealth, Exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU*, Springer, 2010.

b) Komentari, priručnici, izvještaji i druga literatura

1. *Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini*, USAID Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017.
2. *FATF Report, Operational Issues Investigations Guidance*, France, 2012.
3. *Izvještaj o evaluaciji Strategije za borbu protiv korupcije 2009-2014 – finalni nalazi i preporuke*, Transparency International BiH, 2014.
4. *Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, Evropska komisija, Brisel, 2016.
5. *Modul 6, Krivična oblast, Materijalni i procesni aspekti procesuiranja krivičnih djela u oblasti carina i poreza*, VSTV BiH, CEST FBiH, CEST RS, Sarajevo, 2007.
6. *Monitoring izvještaj o oduzimanju nezakonito stečene imovine u Bosni i Hercegovini*, Transparency International, 2016.
7. *Monitoring provođenja Strategije i Akcionog plana za borbu protiv korupcije 2015-2019.*, Transparency International BiH, 2016.
8. *Strategija za borbu protiv korupcije 2015.-2019. i Akcijski plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2015.
9. *Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini (za period 2017-2020. godine)*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2017.

c) Doktorske disertacije i magistarski radovi

1. **Glušćević, J.**, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd, 2015.
2. **Pajić, D.**, *Krivočnoprocesni aspekti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2015.

d) Pravni propisi

1. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46706, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18)

2. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 10/03, 48/04, 6/05, 12/07, 14/07, 21/07, 2/08, 17/09, prečišćeni tekst 33/13, 27/14).
3. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14).
4. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09, prečišćeni tekst 53/12, 91/17, 66/18).
5. Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog djela („Službeni glasnik RS”, br. 32/2013 i 94/2016).
6. Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela („Službeni glasnik RS“ br. 12/2010).
7. Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela („Službeni glasnik RS“ br. 65/18).
8. Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 29/16).
9. Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom („Službene novine FBiH“ br. 71/14).
10. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma („Službeni glasnik BiH“ br. 47/14 i 46/16).
11. Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH („Službene novine FBiH“, br. 59/14).

Denis Pajić, Ph.D., Assistant Professor

Faculty of Law, “Džemal Bijedić” University of Mostar

FINANCIAL INVESTIGATIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: Conducting a financial investigation with the goal of identifying, as well as temporarily and permanently confiscating of property gained through crime represents one of the most effective methods of tackling organized crime, corruption and other material gain motivated crimes. The property which originates from various criminal activities, is in most part hidden in a way that conducting financial investigations requires complex, highly skilled and analytical work of the authorized officials which conduct the very same. The analysis of the current state in Bosnia and Herzegovina regarding the conduct of financial investigations has the goal to explain to the readers the term financial investigation as a legal institute of a newer date, its nature and main characteristics, as well as the methods used in the conducting of it. Besides that, the contents of the paper will also offer a short summary of the legal legal framework for conducting a financial investigation in Bosnia and Herzegovina.

The most crucial segment of the paper will revolve around the practical aspects in the conduct of the prosecutor, authorized police officers, judges and other subjects in Bosnia and Herzegovina regarding the conduct of financial investigation and the confiscation of property gained through crime. The purpose of the paper is primarily to present the current situation and practice in the area in Bosnia and Herzegovina, as well as simultaneously through recognizing the problems, offer recommendations for improving the current state, having in mind that this matter is differently regulated on different levels of the judiciary in Bosnia and Herzegovina. Concerning this, it would be necessary to highlight these differences and possible consequences of such a normatively differing system, as well as the possible hinders in creating a more coherent and safe legal space in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: financial investigation, criminal procedure, confiscation of property gained through crime.